

# Situne Dei

Årsskrift för Sigtunaforskning och historisk arkeologi

2022

Redaktion:

Anders Söderberg  
Charlotte Hedenstierna-Jonson  
Anna Kjellström  
Magnus Källström  
Cecilia Ljung  
Johan Runer

Utgiven av Sigtuna Museum



## Hos Herr Niklas och annat skrivkunnigt folk Rapporten från utgrävningen i kvarteret Professorn 1999–2000

Anders Söderberg

Hösten 2021 färdigställdes basrapporten från undersökningen i kvarteret Professorn 1, en utgrävning som varade i ett drygt år mellan april 1999 och juli 2000.

Sammanställningen har varit ett mödosamt arbete som krävt både mankraft och mannaår. Under 2000-talets tidigaste år arbetade arkeologerna Kerstin Fogelberg, Mats Pettersson, Anders Wikström och Calle Nathanson med analysen av stratigrafin och kronologin, men arbetet kunde inte helt slutföras då. Tack vare medel från Berit Wallenbergs stiftelse och ett tryckbidrag från Länsstyrelsen kunde arbetet återupptas under åren 2020 och 2021, av en grupp bestående av Anders Wikström, Mats Roslund, Johan Runer, Olof Heimer och undertecknad.

Rapporten presenteras i en drygt 400 sidor tjock volym; *“Hos Herr Niklas och annat skrivkunnigt folk”* (Wikström, Söderberg & Roslund red. 2021) som även finns digitalt med bilagor, fyndlista och analysrapporter, på <https://arkiv.sigtunamuseum.se/>

### *Dateringen av bebyggelsefaserna*

Redan för drygt tio år sedan skapades en kronologi för platsen (Pettersson & Fogelberg 2012). Det arbetets dateringar har citerats som preliminära i flera forskningsartiklar. Rapportarbetet 2020 kom dock att revidera de dateringarna.

Ett skäl till revisionen är att vi nu för första gången haft tillgång till en numismatisk analys, en analys av samtliga myntfynd från utgrävningen. Dessa hade inte tidigare konsekvent gått igenom, men tack vare en insats från professor Jens Christian Moesgaard fanns nu säkra myntdateringar till stöd (Moesgaard 2021).

### *De nya dateringarnas konsekvenser för de tidigare dateringarna*

Flera av bebyggelsedateringarna har kommit att förskjutas med plus eller minus några år i den slutliga rapporten, och i vissa fall med så mycket som ett par decennier, vilket givetvis påverkar de dateringar som tidigare redovisats som preliminära i forskningsartiklar.

Detta gäller till exempel artiklar i Situne Dei skrivna av Gustavson & Söderberg (2014), Källström (2014 & 2018), O’Meadhra & Söderberg (2017) och Pettersson (2020). Därtill har de preliminära dateringarna i flera fall använts i artiklar av Edberg, som redovisar dessa på kommande uppslag. Även dateringarna i runprojektet Sigtunas lösföremål (SL) berörs, och kommer successivt att uppdateras.

### *Rapporten och Sigtunaforskningen*

Utgrävningen av kvarteret Professorn 1 har den mest högupplösta dokumentationen av hittills utförda sigtunaundersökningar. Där fynd i flera tidigare stora utgrävningar mätts in inom 2x2 meters koordinatrutor, är fynden från Professorn 1 strikt kontextuellt registrerade. Det råder aldrig någon tvekan om från vilken miljö de enskilda fynden härrör; vilket specifikt hus, vilken passage eller från vilken avfallsgrop.

Ett fördjupat studium av de äldsta kontexterna, tillsammans med nya makrofossilanalyser (Heimdal 2020), <sup>14</sup>C-analyser (Håkansson & Beckel 2020) och dendrokronologiska analyser (Daly 2021), kunde slå fast att en sparsam aktivitet av fiskekaraktär förekommit på platsen under 900-talet redan innan den första bebyggelsen uppträdde kring år 970. Ett slags ”Sigtuna före Sigtuna” kunde därmed spåras arkeologiskt.

Ännu en överraskning var att den tidiga intensivare bebyggelsen på platsen, mellan 970 och 990, bestått av ett treskeppigt långhus med gaveln vänd mot sjösidan. Långhuset sträckte sig tvärs över den zon där Stora gatan senare kom att löpa. Det kunde därmed slås fast att den stora gatan och den reglerade tomtstrukturen inte anlagts förrän i en andra urban fas runt år 990, något som föreslagits redan i reflektioner kring den stora Sigtunautgrävningen i kvarteret Trädgårdsmästaren 1988–1990 (Tesch 2007:89).

Undersökningen är den första rapporterade större utgrävning som berör tomterna mellan Stora gatan och stranden. Rapporten öppnar därför för utökade möjligheter att studera stadens marina näringsfång samt inte minst det sjöbundna handelsutbytet med omvärlden. Forskningen har beretts nya ingångar till studier kring den äldsta staden, men också rörande platsens nyttjande före stadens tillkomst.

### Referenser

- Daly, A., 2021. Dendrochronological analysis of timber from excavations at Professorn 1, Sigtuna, Sweden. dendro.dk report 2021:1, Copenhagen. [https://arkiv.sigtunamuseum.se/wp-content/uploads/2021/12/MORR\\_63\\_Professorn-1-1999\\_Bilagor.pdf](https://arkiv.sigtunamuseum.se/wp-content/uploads/2021/12/MORR_63_Professorn-1-1999_Bilagor.pdf) (2022 08 15)
- Gustavson & Söderberg, A. 2014. Spår av skrivkunnighet och skrivvanor i det tidigmedeltida Sigtuna. *Situne Dei*. s. 32–51.
- Heimdal, J. 2020. Makroskopisk analys av jordprover från kvarteret Professorn 1, Sigtuna. [https://arkiv.sigtunamuseum.se/wp-content/uploads/2021/10/Heimdal\\_Makrofossilanalys\\_Professorn-1\\_Sigtuna\\_2020.pdf](https://arkiv.sigtunamuseum.se/wp-content/uploads/2021/10/Heimdal_Makrofossilanalys_Professorn-1_Sigtuna_2020.pdf) (2022 08 15)
- Håkansson, K. & Beckel, L. 2020. Resultat av <sup>14</sup>C datering av makrofossiler från Sigtuna, Uppland. (p 3170). [https://arkiv.sigtunamuseum.se/wp-content/uploads/2021/12/MORR\\_63\\_Professorn-1-1999\\_Bilagor.pdf](https://arkiv.sigtunamuseum.se/wp-content/uploads/2021/12/MORR_63_Professorn-1-1999_Bilagor.pdf) (2022 08 15)
- Källström, M. 2014. Gott öl i Sigtuna. *Situne Dei*. s. 52–55.
- Källström, M. 2018. En förbisedd futharkinskrift och ett personnamn från kvarteret Professorn. *Situne Dei*. s. 90–96.
- Moesgaard, J. C. 2021. Møntfund, Sigtuna, Kv. Professorn 1 1999. [https://arkiv.sigtunamuseum.se/wp-content/uploads/2021/12/MORR\\_63\\_Professorn-1-1999\\_Bilagor.pdf](https://arkiv.sigtunamuseum.se/wp-content/uploads/2021/12/MORR_63_Professorn-1-1999_Bilagor.pdf) (2022 08 15)
- O’Meadhra, U. & Söderberg, A. 2017. En säregen knivtyp i gränslandet mellan Jelling-, Mammen- och Ringerikestil. *Situne Dei*. s. 14–37.
- Pettersson, S. 2020. De halvnaturliga gräsmarkerna kring Sigtuna, Uppland, 990–1150 e.Kr. Makrofossil som ekologisk proxydata. *Situne Dei*. s. 68–79.
- Pettersson, M. & Fogelberg, K. 2012. Avrapportering av arbetet med datering av medeltida arkeologiska lager från kvarteret Professorn 1, Sigtuna stad, Uppland. Opublicerad projektrapport.
- SL, Sigtunas lösföremål: <https://www.raa.se/kulturarv/runor-och-runstenar/digitala-sveriges-runinskrifter/sigtunas-losforemal/> (2022 08 15)
- Tesch, S. 2007. Sigtuna – det maktpolitiska och sakrala stadsrummet under sen vikingatid och tidig medeltid (ca 980–1200). *Människors rum och människors möten. Kulturhistoriska skisser. Berit Wallenbergs Stiftelse 50 år. Vetenskapligt symposium på Nationalmuseum 14 november 2005*. Stockholm. s. 71–121.
- Wikström, A. Söderberg, A. & Roslund, M. (red). 2021. *Hos Herr Niklas och annat skrivkunnigt folk. Arkeologisk undersökning i kvarteret Professorn 1 i Sigtuna 1999–2000*. Sigtuna. <https://arkiv.sigtunamuseum.se/publikationer/arkeologiska-rapporter/meddelanden-rapporter/> (2022 08 15)